БАШ ЈЕ ЛЕПО БИТИ ПИСМЕН

Весна Перић; школски библиотекар Техничке школе Неготин; имејл: xxvesna@gmail.com

Сажетак

Шта значи бити писмен? Ако претражите стручну литературу или мало прогуглате, дефиницију нећете наћи. У текстовима постављеним на нету закључак аутора је исти, сви се слажу да је писменост стечена способност читања, писања и рачунања. Али, да ли је у XXI веку довољно знати потписати се и прочитати чланак у новинама? Или је неопходно и да добро познајемо и примењујемо правописна и граматичка правила како би нас статистика убројала у писмене? Ако разумемо, анализирамо, посматрамо, доносимо закључке, критикујемо, разликујемо истину од лажи, писмени смо? Много питања, а одговори различити. Зависе из које области људских активности аналитичари писмености долазе. Него да пустимо лингвисте да се са питањима боре и преиспитују шта је то писменост, а да се ми вратимо на...? Па на писменост.

Кључне речи: писменост, језичка норма, стандардни језик, одступања од норме, утицај технолошког развија на изражавање, читање

*„**Од** старта, **неписмености**, **до** циља, **писмености**, постоји бесконачан зид. Није могуће прескочити тај зид, јер од неписмености до писмености нема прескакања, то је процес, путовање, пустоловина. Само благим ударцима чекића – **учењем**, може се направити тунел кроз зид који постепено води ка излазу из заточеништва, **неписмености**, право у слободу, **писменост**. Зато прво погледајте најискреније испред себе и докле год видите зид, чекић у руке и копајте тунел до апсолутне слободе!*

***Само човек који зна је истински слободан човек** – а писменост јесте знање!“*[1]

Од тридесет слова небројено речи можемо створити

“Мисао би напросто дошла и само сам касније могао да покушам да је уобличим у речи” – Алберт Ајнштајн

[1] ПОЈАМ ПИСМЕНОСТИ | ПИСМЕНОСТ – РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ
Аутор: Тадија Митић
Извор: Пројекат – усклађивање права Србије са правом ЕУ

Читав наш живот је повезан с језиком. Учимо, градимо, летимо у свемир, изјављујемо љубав, изражавамо бол, тугу, радост... Да бисмо постигли све то, користимо језик као основно средство комуникације. Али морамо знати вешто и корисно се њиме служити. И док сузе и смех, први кораци, задовољење глади и жеђи као и гласови које испуштамо долазе природно, без озбиљних вежбања, језик, матерњи или страни, учимо.

Матерњи језик

Учимо га од малих ногу, шта ту има да се не зна?! Па има. Природа је омогућила да ваздух који преко гласних жица и говорног апарата човек обликује у глас. Али нам он није довољан да пренесемо мисао која се роди у нашој глави, морамо га спајати и комбиновати са другим гласовима и на тај начин претворити га у речи које ће допрети до наших саговорника. А од 30 слова и гласова небројено много речи можемо саставити. Језик је, као говорна активност, жив. Стално се мења, кује нове речи, обогаћује, позајмљује из других језика. Присваја их не тражећи дозволу. Прилагођава. Када се не би мењао, био би мртав. А то ниједан народ не жели.

Извините, ја само да питам чему правопис и граматика

Од појаве интернета, који је омогућио да комуникација писменим путем постане доступна свима, људи више не обраћају пуно пажње на исправно писање и употребу речи. Греше. Али те грешке чине у односу на језичку норму и њена стриктна правила. Значи ли то да су неписмени? Ниједан ***србин*** неће бити мање ***Србин*** ако његову националну припадност не напишемо великим словом. Кола ће нам у ***ауто-сервису*** поправити ***аутомеханичар.*** А шта ако у њему затекнемо ***ауто-механичара***? Без бриге! Сигурно и он зна да отклони квар. Вероватно се након ових примера питате чему правила кад се разумемо. Има ли разлога да поштујемо норме? Да развијамо способност да своју мисао, кроз речи обликовану, пренесемо у писаној форми јасно и правилно?

Да и да.

Лепо и писмено срочен текст оставља на читаоца позитиван утисак о особи која га је написала

Сви писани документи, било да су у питању службени или академски радови, поред одговарајуће структуре морају бити и технички добро обрађени. Зато немојте заборавити да иза сваке речи и знака интерпункције ставите размак и сетите се да тог размака нема између речи иза и испред наводника или заграде. Немојте почињети реченицу бројем већ

речју, а ако га већ треба нагласити његовим положајем на почетку реченице, напишете га словима. Проверите како се пишу сложенице, скраћенице и туђице. Поред стручне литературе потребан вам је и правопис. Не омаловажавајте га, не сматрајте га сувишним и небитним за рад јер може вам се догодити да вам ментор врати не само на дораду већ и на поправку матурски, семинарски, дипломски црвене од стида.

Писмено написани текст олакшава комуникацију

Жена по имену Ами Смит, извела је своју ћерку у парк да се игра. Дан је био леп. Мама је нашла удобно место за гледање и села, а девојчица је безбрижно отишла на тобоган где је остала дуже него што је уобичајено, пре него што се спустила сва у сузама.

Ами тврди да је у тунелу тобогана открила разбијено стакло које је неко намерно ставио тамо да би наудио деци. Девојчицу са посекотинама и малим крхотинама стакла у нози мајка је хитно одвезла у болницу где је морала имала посебну негу због повреда.

Девојчица се сада опоравља код куће, али њена мајка се нада да ће ово видети други родитељи и схватити као велико упозорење, и убудуће прегледати опрему за игру пре стављања деце да се играју. Ноге несрећне девојчице ће се излечити, али страх од нечега што би требало бити забавно и за децу ће нанивети ову повреду и сигурно још дуго бити урезано у њој.[2]

Погршке нас боду у очи али медији више нежеле плачати лекторе. А некада су били део сваке редакције па овако написан текст не би отишао у штампу. Има ли начина да будемо поштеђени мука при читању оваквих чланака? Има. Молимо вас, вратите нам лекторе!

Где писменост царује, забуне нема

„Ко је од нас двојице крив?“
„Ја не, ти!“
„Ја, не ти!“

[2] Чланак објављен 20.12.2017. у дневним новинама Блиц

И зарез је важан. Не заслужује да га заборављате и без размишљања ћушкате. Може вам променити живот. Кошта много ако га ставите на погрешно место.

„И писмености и неписмености људи се уче од малих ногу.“[3]

„Развијен језик, то је биће и крв народа, то је максимала онога што једна култура оставља и даје. (...) Језици се мењају, наравно, јер су продукти живота, али у тим променама лежи снага и тенденција усавршавања. Жив је и напредан народ који језик свој усавршава. Све што један народ има и зна, инвентарисано је и категорисано у језику, све конкретно и све апстрактно. Развијен језик, моћан језик, то је стихија; као да он сам ствара, а ми комбинујемо његове крупне и ситне творевине, његове виртуозности.“[4]

Језик је заједничка тековина свих људи. Као друштвено биће човек тежи да живи у заједници са другим људима, да са њима комуницира, преноси емоције, стања, жеље, искуства и знања. У почетку језик је, као и заједница, неуређен, без чврстих правила. На одређеном нивоу цивилизацијског развоја те заједнице језик, као најсавршеније средство споразумевања, подлеже неминовној стандардизацији, утврђивању језичке норме и стварању стандардног (књижевног) језика. Сваки језик има језичку норму, скуп правила које појединац усваја учећи језик. Задатак заједнице је да та правила чува и преноси их с генерације на генерацију, да своје потомке учи како се говори заједничким језиком. Матерњи језик појединац научи у детињству јер је он састави део језичког осећања заједнице у којој живи. Али правила његове употребе учи па скоро као да је страни језик.

„Правила, правила да би ме удавила...“ – Да ли је стандардни језик потребан

Језик који усвајамо као припадници заједнице може бити стандардни или дијалекат. Дијалекат и језик друштвене средине нема системски сређену и у виду правила описану језичку норму, али људи који говоре тим језиком у своме језичком осећању знају норму тога језика. Он је мање формалан, користимо га у разговору са породицом, пријатељима, али и у књижевним делима када желимо да карактер лика обојимо живим бојама.

[3] АФОРИЗМИ: Несторовић
[4] Исидора Секулић „О књижевној култури“

Стандардни језик, неутралан, правилима „спутан“, вештачки (читај договором) створен како би се избегли неспоразуми у јавној комуникацији намењен је употреби у јавном животу. То је језик којим се говори и пише у школи, у администрацији, масмедијима. Нормираним језиком се развија култура и наука, а у књижевности је средство уметничког стварања. Он не укида дијалекте, не поткопава језичку разноликост и богатство урбаних, руралних и регионалних наречја. Улога му је да олакша споразумевање и изједначи комуникацијске вештине говорника који долазе из различитих сталежа и средина у којима језик комуникације није усаглашен са утврђеном нормом стандардног језика.

Научио сам да говорим, дошло је време да научим лепо да пишем и читам

Свакодневно смо у прилици да се у масмедијима сусретнемо са готово невероватним одступањима од норме. Има их која нас насмеју, нервирају, озбиљно нљуте. Какву год реакцију у нама изазивала, та одступања показују и сведоче да се стандардни језик не доживљава довољно озбиљним да се доследно користи. Иако се писменост дефинише као способност читања, писања и разумевања прочитаног, написаног и изговореног, са технолошким развојем друштва појам добија шире значење. Модерна технологија доноси промене, добре али и лоше. Нове генерације које одрастају у дигиталном окружењу све мање познају правопис и граматику, фонд речи којима се свакодневно служе постаје сиромашан, а неформална комуникација, карактеристична за друштвене мреже, улази на мала врата у медије и службена обраћања.

Како је Ниче писао и шта повезује његове афоризме, е-пошту, чет и СМС

Прича се да је Ниче, немачки филозоф, због проблема с видом, који га је ометао у писању, одлучио набавити писаћу машину. Прелазак са оловке на тастатуру му је олакшао посао, али и утицао на промену стила писања. Упозорење пријатеља да су видљиве промене у његовом писању, да му је стил постао телеграмски а аргументи афористични нагнало је Ничеа да се баци на размишљање. А како размишљање, барем код филозофа, изроди мишљење и води ка закључку, Ниче је закључио да средство које користимо стварно утиче на наш начин изражавања.

Ако је на стил писања једног Ничеа утицала писаћа машина, логично је и да на нас средства која користимо да пренесемо поруке утичу на начин писања. Ако бацимо поглед на СМС поруке, мејлове, коментаре, приметићемо језичко сажимање, велики број мимова, гифова и емотикона који замењују реченице, избацивање или гомилање

интерпункцијских знакова и изостављање дијакритика које доводи до неспоразума. Добили смо на брзини, али не и на јасноћи. Зато променимо енглеску тастатуру! Да не бисмо, читајући текст откуцан ошишаном латиницом, остали у соку. Пардон, шоку.

Може савет? Рецепт? Било шта?

(Не)Писменост је повезана с читањем. Иако читање можда и није омиљена активност данас, увек је била и биће једно од средстава које може да реши проблем са којима се сусрећу, претпостављамо, све језичке заједнице. Читањем проширујемо речник, природно и спонтано усвајамо нове изразе и развијамо способност да властите мисли прецизно и креативно искажемо и у писаном облику. Побољшавамо памћење, концентрацију и способност размишљања, закључивања и слушања. Када читамо, несвесно усвајамо језичка правила и опонашамо пишчев начин изражавања који временом почнемо да користимо у свакодневној комуникацији. И зато читајте! Бићете увек корак испред. Читајмо! Јер читање је лек са одложеним дејством.

Литература

1. Мајкснер, Ивана (2020). (Не)писменост дигиталнога доба или наговор на читање. ЛЕКТОРСКЕ КРОНИКЕ/блог https://studentski.hr/zabava/zanimljivosti/ne-pismenost-digitalnoga-doba-ili-nagovor-na-citanje
2. Ковачић, Ивана (2020). Је ли нам стандардни језик уопће потребан? ЛЕКТОРСКЕ КРОНИКЕ/блог https://studentski.hr/zabava/zanimljivosti/je-li-nam-standardni-jezik-uopce-potreban
3. Мр Лучић, Предраг (2002). Књижевност и српски језик. Нови Сад, 2002 Клуб љубитеља језика/блог https://pricamtipricu.wordpress.com/2013/11/06/mr-predrag-lucic-knjizevnost-i-srpski-jezik-novi-sad-2002/